УДК 94(477):316.347
DOI https://doi.org/10.32782/2307-7778/2026.2.5

Оксана ГРИНЧИШИН
кандидатка історичних наук, доцентка, доцентка кафедри суспільних дисциплін Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, вул. Проскурівського Підпілля, 139, м. Хмельницький, Україна, 29013 (ksenya_982@ukr.net)

Oksana HRYNCHYSHYN
Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Social Disciplines Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy, 139 Proskurivskoho Pidpillia Street, Khmelnytskyi, Ukraine, 29013 (ksenya_982@ukr.net)

ORCID: https://orcid.org/0000-0002-2558-9574

КОНТРОВЕРСІЙНІ ПИТАННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ НАЦІОТВОРЕННЯ ТА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Анотація. ***Мета статті*** *полягає в обґрунтуванні механізму взаємозв'язку контроверсійних інтерпретацій історії України з націотворенням і формуванням національної ідентичності. На матеріалі досліджень проблеми «давньоруської народності», Переяслава 1654 р., Української революції 1917–1921 рр., Голодомору, ОУН і УПА, Волині, Голокосту та сучасної деколонізації простежено, як різні історіографічні інтерпретації переходять у суспільні історичні наративи та взаємодіють з історичною і колективною пам'яттю.* ***Методологія дослідження*** *ґрунтується на поєднанні історіографічного і теоретичного аналізу, порівняння, дискурс-аналізу, систематизації та узагальнення. Це дало змогу зіставити різні трактування окремих історичних проблем та розмежувати академічні, політичні й суспільні способи репрезентації минулого.* ***Наукова новизна*** *полягає в обґрунтуванні взаємозв'язку між історіографічною інтерпретацією минулого, історичним наративом, історичною та колективною пам'яттю, політикою пам'яті, націотворенням і національною ідентичністю з урахуванням зворотного впливу змін національної ідентичності на подальше осмислення минулого.* ***Висновки***. *Установлено, що історична подія не включається у національну ідентичність безпосередньо. Між ними діють проміжні рівні інтерпретації, історичного наративу, історичної та колективної пам'яті й політики пам'яті. Водночас зміни національної ідентичності та суспільного досвіду створюють нові умови для переосмислення минулого, тому тривалі історичні дискусії можуть бути пов'язані як зі станом історичного знання, так і зі змінами колективної пам'яті та сучасних ідентифікаційних орієнтирів.*

Ключові слова: *контроверсійні питання історії України, історична пам'ять, політика пам'яті, націотворення, національна ідентичність.*

CONTESTED ISSUES IN UKRAINIAN HISTORY IN THE CONTEXT OF NATION-BUILDING AND NATIONAL IDENTITY FORMATION

Abstract. ***The purpose of the article*** *is to substantiate the mechanism linking contested interpretations of Ukrainian history with nation-building and national identity formation. Drawing on studies of the concept of the «Old Rus' nationality», the Pereiaslav agreements of 1654, the Ukrainian Revolution of 1917–1921, the Holodomor, the Organization of Ukrainian Nationalists (OUN) and the Ukrainian Insurgent Army (UPA), Volhynia, the Holocaust, and contemporary decolonisation, the article traces how different historiographical interpretations develop into public historical narratives and interact with historical and collective memory.* ***The research methodology*** *combines historiographical and theoretical analysis, comparison, discourse analysis, systematisation, and generalisation. These methods make it possible to compare different interpretations of particular historical issues and to distinguish between academic, political, and public modes of representing the past.* ***The scientific novelty*** *lies in substantiating the relationship between historiographical interpretations of the past, historical narrative, historical and collective memory, memory politics, nation-building, and*

national identity, while also accounting for the reverse influence of changes in national identity on subsequent reinterpretations of the past. ***Conclusions****. Historical events are not incorporated into national identity directly. This relationship is mediated by historiographical interpretation, historical narrative, historical and collective memory, and memory politics. At the same time, changes in national identity and social experience create new conditions for interpreting the past. Therefore, long-running historical debates may reflect both the state of historical knowledge and transformations in collective memory and contemporary patterns of identification.*

Key words: *contested issues in Ukrainian history, historical memory, memory politics, nation-building, national identity.*

Постановка проблеми. Контроверсійні питання історії України залишаються важливими для сучасного суспільства, оскільки їх значення не обмежується встановленням і поясненням подій минулого. Різні трактування походження та історичної спадщини Русі, Переяславських домовленостей 1654 р., Української революції 1917–1921 рр., Голодомору, діяльності ОУН і УПА, подій Другої світової війни, польсько-українського конфлікту та радянського минулого поступово входили до ширших уявлень про історію України. Частина цих інтерпретацій закріплюється в історичній і колективній пам'яті, освіті, комеморативних практиках, символічному просторі та державній політиці пам'яті. Унаслідок цього трактування минулого впливають на те, як суспільство осмислює походження нації, історію державотворення, спільні травматичні події та постаті, яким надається символічне значення. Водночас зміни національної ідентичності спонукають знову звертатися до минулого та переглядати усталені способи його пояснення. Особливо виразним цей взаємозв'язок став в умовах російсько-української війни та сучасного переосмислення імперської й радянської спадщини, що визначає актуальність системного аналізу контроверсійних питань історії України в контексті націотворення та формування національної ідентичності.

Проблематика представлена кількома напрямами. Теоретичні та історіографічні аспекти національної ідентичності досліджують А. Яблуновський [15], Т. Бевз [3], М. Козловець [10], О. Дєдуш [6]. Історичну й колективну пам'ять, її зв'язок із націотворенням і сучасною українською ідентичністю аналізують Р. Волошин [5], Н. Макаренко [11], І. Терлюк [13]. Окремі періоди та контроверсійні питання розглядають Г. Басара-Тиліщак [2], С. Рудько [12], В. Балушок [1], В. Смолій, В. Матях, Г. Касьянов [8], Г. Касьянов, В. Смолій та О. Толочко [9]. У зарубіжних працях досліджуються переосмислення радянського минулого, пам'ять про Голодомор і Голокост, ОУН і УПА, деколонізація та польсько-українські конфлікти пам'яті [19; 20]. Емпіричний вимір сучасного ставлення до минулого представлено в матеріалах КМІС [7]. Отже, окремі аспекти проблеми опрацьовано досить ґрунтовно, проте недостатньо простежено, як історіографічна дискусія переходить у суспільні наративи й пам'ять, а зміни національної ідентичності, своєю чергою, впливають на нове осмислення минулого.

Мета статті полягає в обґрунтуванні механізму взаємозв'язку контроверсійних інтерпретацій історії України з націотворенням і формуванням національної ідентичності. Для реалізації мети визначено **завдання**: 1) з'ясувати місце історіографічної інтерпретації у виникненні контроверсійності історичного минулого; 2) простежити на прикладах перехід від історіографічної дискусії до історичного наративу та колективної пам'яті; 3) визначити роль політики пам'яті в закріпленні й трансформації відповідних уявлень; 4) обґрунтувати зворотний вплив змін національної ідентичності на нове осмислення минулого.

Використано історіографічний і теоретичний аналіз, порівняння, дискурс-аналіз, систематизацію та узагальнення. Порівняння застосовано для зіставлення різних трактувань окремих історичних проблем, дискурс-аналіз – для розмежування академічних, політичних та суспільних способів репрезентації минулого.

Виклад основного матеріалу дослідження. Контроверсійність історичного питання виникає не від самого факту існування події, а з відмінностей у її поясненні та суспільному осмисленні. Інтерпретація формується в процесі роботи з джерелами, вибору дослідницьких питань, понять і способів пояснення причин та наслідків.

Г. Касьянов чітко розмежовує ці рівні на матеріалі Голодомору. Предметом його дослідження є «не сам голод 1932–1933 років [...] а уявлення про нього, оформлені в наукові й публіцистичні наративи, дискусії [...] та ідеологічні форми і суспільні практики» [8, с. 5]. Такий підхід дає можливість аналізувати не лише зміст історичного знання, а й те, як воно набуває суспільного значення. Таке розмежування дає змогу простежити, як змінювалися способи пояснення події та її місце в суспільних уявленнях про минуле.

Відмінності в інтерпретаціях добре видно на прикладі періодизації української національної ідентичності. О. Дєдуш, аналізуючи українську історіографію національної ідентичності, зазначає: «Періодизація розвитку національної ідентичності українців у сучасній українській історіографії є однією з найбільш дискусійних проблем» [6, с. 177]. Учений виділяє чотири основні підходи: «руський», «домодерної нації», «модерної нації» та сучасний [6, с. 177–178]. Розбіжність тут стосується не однієї дати. Вона залежить від того, як розуміється сама нація і де проводиться межа між етнічною, культурною та політичною ідентифікацією.

А. Яблуновський систематизує українські дослідження національної ідентичності за кількома проблемами: її історичною ґенезою, мовним чинником, історичною пам'яттю, регіональними особливостями, глобалізацією та трансформаціями, пов'язаними з російською агресією [15, с. 100–109]. Т. Бевз звертає увагу на складність самого поняття ідентичності та на множинність його тлумачень у соціогуманітарних науках [3, с. 178–200]. В іншій праці вчена пов'язує загальнонаціональну ідентичність із ширшим питанням стійкості суспільства та держави [4, с. 143–158]. М. Козловець розглядає національну ідентичність як соціокультурний феномен, формування якого відбувається під дією багатьох чинників, серед яких суттєве місце належить історичній пам'яті [10]. У цій статті національна ідентичність розуміється як належність до національної спільноти, що осмислюється через історичні, культурні, політичні та символічні орієнтири.

Серед ранніх контроверсійних сюжетів окреме місце посідає проблема «давньоруської народності». В. Балушок зазначає, що після проголошення незалежності України ця концепція втратила статус офіційної, а відмінності між її прихильниками й критиками стали виразнішими. Автор прямо говорить про «контроверсійні точки зору», пов'язуючи їх, зокрема, з позиціями Л. Залізняка та П. Толочка [1, с. 72]. Власне пояснення В. Балушка ґрунтується на поняттях земельних етнічних спільнот та ширшій метаетнічній спільності Русі [1, с. 80–83]. Тому суперечка виходить за межі термінології: різні моделі по-різному пояснюють походження українців та історичну спадкоємність.

Проблема спадкоємності особливо помітна в дослідженні Г. Касьянова, В. Смолія та О. Толочка. Автори показують, що українське і російське історіописання по-різному включали спадщину Київської Русі до власних історичних схем. Російську «парадигму єдності» вони характеризують як модель, у якій українське минуле складно концептуалізувати поза російським історичним досвідом [9, с. 11–12]. Утвердження українського національного наративу сформувало іншу схему спадкоємності та поставило під сумнів включення українського минулого до єдиної російської історичної схеми.

Так само дискусійним залишається трактування Переяслава 1654 р. В. Матях писала, що в історії середини XVII ст. «навряд чи є інша подія, яка б дістала такі суперечливі оцінки в історичній науці, як Переяславський пакт 1654 р.» [14, с. 53]. У різних історіографічних традиціях домовленості визначали як союз, протекторат, унію, васальну залежність, приєднання та інші

форми політичного зв'язку [14, с. 55–56]. Кожне із цих понять задає іншу логіку подальшої історії українсько-московських відносин.

І. Терлюк розглядає українську національну державно-правову традицію через історичну спадкоємність процесів творення нації та держави [13, с. 3]. У такому підході оцінка Переяслава пов'язана з питанням про самостійність українського державотворчого розвитку.

Г. Касьянов, В. Смолій та О. Толочко визначають історичний дискурс як комплекс культурно, ідеологічно та політично зумовлених практик щодо минулого, які впливають на суспільну свідомість і політичні рішення [9, с. 3]. Вони зауважують, що після розпаду комуністичної системи багато нових держав почали активно відновлювати або створювати власні історичні наративи. Цей процес сприяв консолідації, але мав і конфліктний потенціал: «Націоналізація історії, з одного боку, сприяла мобілізації «титульних» етнічних спільнот [...] з іншого – спричинила появу конфліктних версій історії» [9, с. 13].

Такі версії минулого не залишаються винятково академічними. Вони поступово входять до історичної та колективної пам'яті. М. Козловець говорить про «безпосередній взаємозв'язок історичної пам'яті й реальностей сьогодення з національною ідентичністю» [10, с. 482]. За його спостереженням, «спільність в уявленнях, оцінках і ставленні до історичного процесу сприяє консолідації суспільства» [10, с. 482]. Протилежні оцінки минулого, навпаки, можуть підтримувати суспільні суперечності. Н. Макаренко доповнює це регіональним виміром. Вона пов'язує відмінності в ідентичності з неоднаковим історичним досвідом регіонів та підкреслює, що формування української спільноти відбувалося через взаємодію, взаємовплив і часом конфлікт історично сформованих регіональних ідентичностей [11, с. 15–16].

У період Української революції 1917–1921 рр. зв'язок державотворення та національної самоідентифікації став особливо виразним. Г. Басара-Тиліщак зазначає: «Українська революція 1917–1921 рр. стала переломним періодом у становленні української національної ідентичності» [2, с. 61]. У її дослідженні Наддніпрянщина та Галичина постають як регіони з різним політичним і соціокультурним досвідом, але соборницька ідея поступово створювала ширший простір національного самоусвідомлення. Звідси й висновок авторки: «Проголошення Акта Злуки створило нові умови для розвитку української національної ідентичності» [2, с. 78].

С. Рудько аналізує інший бік цього процесу. Серед політичних діячів революційної доби він розрізняє українську ідентичність, подвійну лояльність і загальноросійську самосвідомість [12, с. 273–280]. Типологія є авторською, однак вона добре передає неоднорідність тогочасних ідентифікаційних орієнтацій. Державотворення не усувало попередніх форм належності миттєво. Частина з них співіснувала або змінювалася залежно від політичної ситуації.

Окреме місце в історичній пам'яті посідає травматичний досвід, зокрема Голодомор. Він поступово став одним із центральних сюжетів української історичної пам'яті. Г. Касьянов пов'язує повернення теми голоду 1932–1933 рр. до суспільного простору з ширшим процесом «націоналізації історії» [8, с. 37]. В. Кудела-Свйонтек простежує, як після відновлення незалежності пам'ять про Голодомор поступово увійшла до нового українського бачення минулого та стала одним із чинників відмежування від радянської спадщини [16, с. 34–37]. Авторка водночас критично оцінює надмірну політизацію пам'яті. На її думку, колективний образ трагедії може формуватися під впливом публічної політики сильніше, ніж через безпосередню міжпоколіннєву передачу родинного досвіду [16, с. 41]. У цьому разі йдеться про співвідношення особистої пам'яті та публічних способів її формування й передавання. Інституційне закріплення пам'яті відбувається через державну політику, освіту, комеморативні практики, музеї, пам'ятники й топоніміку. О. Мишловська водночас критично оцінює нормативне закріплення єдиного «правильного» прочитання історії [17, с. 378]. Тут постає питання про межі державного впливу на політику пам'яті та збереження простору для фахової дискусії.

Особливо гостро це виявляється навколо ОУН, УПА, Другої світової війни та польсько-українського конфлікту. Ю. Рисич-Шафранець розглядає Волинь як приклад асиметрії польської й української історичної пам'яті. Відмінні способи представлення подій, на її думку, ускладнювали політичний діалог між державами, а додатковим чинником ставала політизація історичного питання у внутрішніх дискусіях [19, с. 497–499]. Праця зосереджена на конфлікті пам'ятей, тому її висновки не замінюють спеціальних досліджень фактичних обставин і правової кваліфікації подій.

У. Вуллі на матеріалі Голокосту також простежує зв'язок академічної історіографії з публічною історією, комеморативними практиками та політикою пам'яті [20, с. 30]. Авторка звертає увагу на ситуацію, коли питання про причини, відповідальність або складні аспекти минулого через сильну політизацію можуть сприйматися як визначення політичної позиції самого дослідника [20, с. 36]. Разом із тим У. Вуллі відзначає поступове розширення простору для критичного аналізу Голокосту в Україні та ролі різних груп у подіях війни [20, с. 60–63].

Після 2014 р., а особливо після 2022 р., у політиці пам'яті посилився деколонізаційний напрям. С. Пахоменко трактує деколонізацію як поле боротьби за символи, історичні наративи та значення у просторі пам'яті [18, с. 3]. Війна, на його думку, радикалізує історичні наративи та звужує простір для неоднозначних оцінок складних питань. Водночас дослідник застерігає від зведення деколонізації до простого вилучення російських маркерів із культурного простору або утвердження одного безальтернативного наративу [18, с. 3–5]. Його аналіз Одеси добре показує суперечність між загальнонаціональним переосмисленням імперської спадщини та локальною пам'яттю. Частина символів, які в межах деколонізаційної політики трактуються як імперські, для частини міської спільноти залишаються пов'язаними з культурною історією міста. С. Пахоменко тому пропонує враховувати локальний контекст, не відмовляючись від критичного переосмислення імперської спадщини [18, с. 18–21]. Загальнонаціональна політика пам'яті тут взаємодіє з локальними способами осмислення міського минулого. Р. Волошин пов'язує зіткнення різних історичних інтерпретацій із постімперськими трансформаціями, деколонізацією та сучасною війною [5, с. 4–10].

Зміни у ставленні до минулого фіксують і дані КМІС. Під час опитування 19–27 січня 2023 р. 68% респондентів повідомили, що російсько-українська війна змінила їхнє ставлення до історії України [7, с. 5]. 85% уважали державну політику у сфері історичної пам'яті потрібною [7, с. 5]. Дані стосуються січня 2023 р. і не характеризують стан 2026 р., однак засвідчують зміну ставлення до минулого під впливом війни.

Узагальнення розглянутих підходів показує, що взаємозв'язок між історичним минулим і національною ідентичністю має зворотний характер. Історіографічні інтерпретації можуть переходити в суспільні історичні наративи, закріплюватися в історичній і колективній пам'яті та через політику пам'яті включатися в процеси націотворення. Водночас зміни національної ідентичності впливають на подальше осмислення минулого та актуалізацію окремих історичних питань.

Висновки. Проведений аналіз показав, що контроверсійні питання історії України доцільно розглядати у взаємозв'язку історіографії, історичної пам'яті, політики пам'яті та націотворення. Розглянуті приклади засвідчують, що між історичною подією та її включенням у національну ідентичність існують проміжні рівні: інтерпретація, історичний наратив, пам'ять та її суспільне й інституційне закріплення. Водночас простежується і зворотний зв'язок: зміни національної ідентичності та суспільного досвіду створюють нові умови для осмислення минулого. Тому тривалі історичні дискусії можуть бути пов'язані не лише зі станом історичного знання, а й зі змінами колективної пам'яті та сучасних ідентифікаційних орієнтирів.

Подальшого дослідження потребує співвідношення академічних, державних і суспільних трактувань окремих контроверсійних питань.

Використання штучного інтелекту. Під час підготовки статті інструменти штучного інтелекту використовувалися виключно для мовного редагування, перевірки граматики, перекладу або інших допоміжних завдань, без використання згенерованих ними об'єктів як результатів академічної діяльності.

Література

1. Балушок В. Г. «Давньоруська народність»: що насправді ховається за терміном? *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність.* 2011. Вип. 20. С. 72–83. URL: https://nasplib.isofts.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/c544bb7a-b269-46be-87e7-00503ca0f9e8/content (дата звернення: 27.09.2026).

2. Басара-Тиліщак Г. Б. Розвиток української національної ідентичності на Наддніпрянщині у 1917 – на початку 1919 рр.: галицький чинник. *Проблеми вивчення історії Української революції 1917–1921 років.* 2010. Вип. 5. С. 61–82. URL: https://resource.history.org.ua/publ/revol_2010_5_61 (дата звернення: 27.09.2026).

3. Бевз Т. А. Концепт ідентичності українства в умовах соціокультурних трансформацій: загрози національній безпеці в гуманітарній сфері (історіографія проблеми). *Українознавство*. 2020. № 3(76). С. 178–200. DOI: https://doi.org/10.30840/2413-7065.3(76).2020.213207

4. Бевз Т. А. Українська ідентичність і національна безпека у викликах сьогодення. *Українознавство*. 2020. № 4(77). С. 143–158. DOI: https://doi.org/10.30840/2413-7065.4(77).2020.217504

5. Волошин Р. О. Історична та колективна пам'ять як чинник геополітичного самовизначення сучасної України (історико-філософський аналіз) : дис. ... д-ра філософії : 033. Київ, 2026. 203 с. URL: https://udu.edu.ua/images/data_file/viddil_aspirant/Doctor_filosofii/Voloshyn/dis_Voloshyn.pdf (дата звернення: 27.09.2026).

6. Дєдуш О. В. Історіографія дослідження української національної ідентичності в кінці XX – на початку XXI століть : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.05. Київ, 2021. 215 с. URL: https://uacademic.info/ua/document/0421U102189 (дата звернення: 27.09.2026).

7. Історична пам'ять: результати соціологічного опитування дорослих жителів України : аналітичний звіт / Київський міжнародний інститут соціології. Київ, 2023. 76 с. URL: https://www.kiis.com.ua/materials/news/20230320_d2/UCBI_History2023_rpt_UA_fin.pdf (дата звернення: 27.09.2026).

8. Касьянов Г. В. Danse macabre: голод 1932–1933 років у політиці, масовій свідомості та історіографії (1980-ті – початок 2000-х). Київ : Наш час, 2010. 271 с. URL: https://history.org.ua/LiberUA/978-966-1530-47-7/978-966-1530-47-7.pdf (дата звернення: 27.09.2026).

9. Касьянов Г. В., Смолій В. А., Толочко О. П. Україна в російському історичному дискурсі: проблеми дослідження та інтерпретації. Київ : Інститут історії України НАН України, 2013. 128 с. URL: https://history.org.ua/LiberUA/UkrRosIstDis_2013/UkrRosIstDis_2013.pdf (дата звернення: 27.09.2026).

10. Козловець М. А. Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації : монографія. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2009. 558 с. URL: https://eprints.zu.edu.ua/6217/ (дата звернення: 27.09.2026).

11. Макаренко Н. Ю. Регіональний вимір національної ідентичності: витоки й модерні виклики (південноукраїнський формат). *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України.* 2010. Вип. 3(47). С. 14–27. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/makarenko_regionalnyi.pdf (дата звернення: 27.09.2026).

12. Рудько С. О. Проблема «національної ідентичності» українських політичних діячів доби Української революції 1917–1921 рр. *Historia, mentalność, tożsamość. Studia z historii, historii historiografii i metodologii historii* / red. K. Polasik-Wrzosek, W. Wrzosek, L. Zaszkilniak. Poznań : Instytut Historii UAM, 2010. S. 273–280. URL: https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/688/ (дата звернення: 27.09.2026).

13. Терлюк І. Я. Українська національна державність: формування державно-правової традиції (друга половина XVI – початок XX ст.) : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Львів, 2021. 43 с.

14. Українсько-російський договір 1654 р.: нові підходи до історії міждержавних стосунків : матеріали науково-теоретичного семінару / редкол.: С. В. Кульчицький (гол. ред.), М. Ф. Дмитрієнко та ін. Київ : Інститут історії України НАН України, 1995. 69 с. URL: https://history.org.ua/LiberUA/5-7702-0977-1/5-7702-0977-1.pdf (дата звернення: 27.09.2026).

15. Яблуновський А. В. Українська національна ідентичність: особливості дослідження у вітчизняній науці. *Епістемологічні дослідження у філософії, соціальних і політичних науках.* 2023. Т. 6, № 2. С. 100–109. DOI: https://doi.org/10.15421/342330

16. Kudela-Świątek W. From private memory to the collective image of the Ukrainian Holodomor. *Wrocławski Rocznik Historii Mówionej*. 2016. Vol. 6. P. 33–62. DOI: https://doi.org/10.26774/wrhm.148

17. Myshlovska O. Delegitimizing the Communist Past and Building a New Sense of Community: The Politics of Transitional Justice and Memory in Ukraine. *International Journal for History, Culture and Modernity*. 2019. Vol. 7, No. 1. P. 372–405. DOI: https://doi.org/10.18352/hcm.561

18. Pakhomenko S. Decolonization in Ukraine's Memory Politics: Anticolonialism Versus Ambivalence in The City of Odesa. *Nationalities Papers.* 2026. First View. P. 1–27. DOI: https://doi.org/10.1017/nps.2026.10182

19. Rysicz-Szafraniec J. Ukrainian «Working through the Past» in the Context of the Polish–Ukrainian Dialogue on Volhynia-43. *Asymmetry of Memory. European Review.* 2021. Vol. 29, No. 4. P. 497–509. DOI: https://doi.org/10.1017/S1062798720000538

20. Woolley U. Writing the History of the Holocaust in Ukraine Before and After 24 February 2022: An Outside View. *Holocaust Studies: A Ukrainian Focus*. 2024. Vol. 16. P. 29–72. DOI: https://doi.org/10.33124/hsuf.2024.16.02

References

1. Balushok, V. H. (2011). «Davnoruska narodnist»: shcho naspravdi khovaietsia za terminom? [«Old Rus' Nationality»: What's really hidden behind the term?]. *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist – Ukraine: Cultural Heritage, National Identity, Statehood*, 20, 72–83. Retrieved from: https://nasplib.isofts.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/c544bb7a-b269-46be-87e7-00503ca0f9e8/content [in Ukrainian].

2. Basara-Tylishchak, H. B. (2010). Rozvytok ukrainskoi natsionalnoi identychnosti na Naddnipranshchyni u 1917 – na pochatku 1919 rr.: halytskyi chynnyk [Development of Ukrainian national identity in Dnieper Ukraine in 1917 – early 1919: The Galician factor]. *Problemy vyvchennia istorii Ukrainskoi revoliutsii 1917–1921 rokiv,* 5, 61–82. Retrieved from: https://resource.history.org.ua/publ/revol_2010_5_61 [in Ukrainian].

3. Bevz, T. A. (2020). Kontsept identychnosti ukrainstva v umovakh sotsiokulturnykh transformatsii: zahrozy natsionalnii bezpetsi v humanitarnii sferi (istoriohrafiia problemy) [Concept of Ukrainian Identity in Terms of Sociocultural Transformations: Threats to National Security in the Humanitarian Sphere (Historiography of the Problem)]. *Ukrainoznavstvo – Ukrainian Studies*, 3(76), 178–200. https://doi.org/10.30840/2413-7065.3(76).2020.213207 [in Ukrainian].

4. Bevz, T. A. (2020). Ukrainska identychnist i natsionalna bezpeka u vyklykakh sohodennia [Ukrainian Identity and National Security in the Challenges of Today]. *Ukrainoznavstvo – Ukrainian Studies*, 4(77), 143–158. https://doi.org/10.30840/2413-7065.4(77).2020.217504 [in Ukrainian].

5. Voloshyn, R. O. (2026). Istorychna ta kolektyvna pamiat yak chynnyk heopolitychnoho samovyznachennia suchasnoi Ukrainy (istoryko-filosofskyi analiz) [Historical and Collective Memory as a Factor in the Geopolitical Self-Determination of Modern Ukraine (Historical and Philosophical Analysis)] [Doctoral dissertation, Dragomanov Ukrainian State University]. Retrieved from: https://udu.edu.ua/images/data_file/viddil_aspirant/Doctor_filosofii/Voloshyn/dis_Voloshyn.pdf [in Ukrainian].

6. Diedush, O. V. (2021). Istoriohrafiia doslidzhennia ukrainskoi natsionalnoi identychnosti v kintsi XX – na pochatku XXI stolit [Historiography of the researching of Ukrainian national identity in the late XX – early XXI centuries] [Candidate of Historical Sciences dissertation, M. T. Rylsky Institute of Art Studies, Folklore and Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine]. Retrieved from: https://uacademic.info/ua/document/0421U102189 [in Ukrainian].

7. Kyiv International Institute of Sociology. (2023). Istorychna pamiat: rezultaty sotsiolohichnoho opytuvannia doroslykh zhyteliv Ukrainy: analitychnyi zvit [Historical Memory. Analytical Report]. Retrieved from: https://www.kiis.com.ua/materials/news/20230320_d2/UCBI_History2023_rpt_UA_fin.pdf [in Ukrainian].

8. Kasianov, G. V. (2010). Danse macabre: holod 1932–1933 rokiv u polititsi, masovii svidomosti ta istoriohrafii (1980-ti – pochatok 2000-kh) [Danse Macabre: Great Famine of 1932–1933 in Historiography, Politics and Mass Consciousness, 1980s–2000s]. *Nash chas.* Retrieved from: https://history.org.ua/LiberUA/978-966-1530-47-7/978-966-1530-47-7.pdf [in Ukrainian].

9. Kasianov, G. V., Smolii, V. A., & Tolochko, O. P. (2013). Ukraina v rosiiskomu istorychnomu dyskursi: problemy doslidzhennia ta interpretatsii [Ukraine in Russian Historical Discourse: Problems of Research and Interpretation]. *Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy.* Retrieved from: https://history.org.ua/LiberUA/UkrRosIstDis_2013/UkrRosIstDis_2013.pdf [in Ukrainian].

10. Kozlovets, M. A. (2009). Fenomen natsionalnoi identychnosti: vyklyky hlobalizatsii [The Phenomenon of National Identity: The Challenges of Globalisation]. Vydavnytstvo Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Retrieved from: https://eprints.zu.edu.ua/6217/ [in Ukrainian].

11. Makarenko, N. Yu. (2010). Rehionalnyi vymir natsionalnoi identychnosti: vytoky y moderni vyklyky (pivdennoukrainskyi format) [The regional dimension of national identity: Origins and contemporary challenges (South Ukrainian format)]. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy – Scientific Notes of Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 3(47), 14–27. Retrieved from: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/makarenko_regionalnyi.pdf [in Ukrainian].

12. Rudko, S. O. (2010). Problema «natsionalnoi identychnosti» ukrainskykh politychnykh diiachiv doby Ukrainskoi revoliutsii 1917–1921 rr. [The problem of «national identity» of Ukrainian political figures during the Ukrainian Revolution of 1917–1921]. In K. Polasik-Wrzosek, W. Wrzosek, & L. Zaszkilniak (Eds.), *Historia, mentalność, tożsamość: Studia z historii, historii historiografii i metodologii historii* (pp. 273–280). Instytut Historii UAM. Retrieved from: https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/688/ [in Ukrainian].

13. Terlyuk, I. Ya. (2021). Ukrainska natsionalna derzhavnist: formuvannia derzhavno-pravovoi tradytsii (druha polovyna XVI – pochatok XX st.) [Ukrainian national statehood: Formation of state and legal tradition (second half of XVI – beginning of XX century)] [Extended abstract of Doctor of Legal Sciences dissertation, Lviv Polytechnic National University]. [in Ukrainian].

14. Kulchytskyi, S. V., Dmytriienko, M. F., Hurzhii, O. I., Danylenko, V. M., Koval, V. S., Shyp, N. A., Hanzha, O. I., & Khmil, I. S. (Eds.). (1995). Ukrainsko-rosiiskyi dohovir 1654 r.: novi pidkhody do istorii mizhderzhavnykh stosunkiv [The Ukrainian-Russian Treaty of 1654: New approaches to the history of interstate relations]. *Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy*. Retrieved from: https://history.org.ua/LiberUA/5-7702-0977-1/5-7702-0977-1.pdf [in Ukrainian].

15. Yablunovskyi, A. V. (2023). Ukrainska natsionalna identychnist: osoblyvosti doslidzhennia u vitchyznianii nautsi [Ukrainian National Identity: Features of Research in Domestic Science]. *Epistemolohichni doslidzhennia v filosofii, sotsialnykh i politychnykh naukakh – Epistemological Studies in Philosophy, Social and Political Sciences,* 6(2), 100–109. https://doi.org/10.15421/342330 [in Ukrainian].

16. Kudela-Świątek, W. (2016). From private memory to the collective image of the Ukrainian Holodomor. *Wrocławski Rocznik Historii Mówionej*, 6, 33–62. https://doi.org/10.26774/wrhm.148

17. Myshlovska, O. (2019). Delegitimizing the communist past and building a new sense of community: The politics of transitional justice and memory in Ukraine. *International Journal for History, Culture and Modernity*, 7(1), 372–405. https://doi.org/10.18352/hcm.561

18. Pakhomenko, S. (2026). Decolonization in Ukraine's memory politics: Anticolonialism versus ambivalence in the city of Odesa. *Nationalities Papers. Advance online publication*. https://doi.org/10.1017/nps.2026.10182

19. Rysicz-Szafraniec, J. (2021). Ukrainian «working through the past» in the context of the Polish–Ukrainian dialogue on Volhynia-43. *Asymmetry of memory. European Review,* 29(4), 497–509. https://doi.org/10.1017/S1062798720000538

20. Woolley, U. (2024). Writing the history of the Holocaust in Ukraine before and after 24 February 2022: An outside view. *Holocaust Studies: A Ukrainian Focus*, 16, 29–72. https://doi.org/10.33124/hsuf.2024.16.02

Дата першого надходження статті до видання: 27.08.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 19.09.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 13.11.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)